

ВИНА ЯК УМОВА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ

Яркіна Наталя Євгенівна,

канд. юрид. наук, доц.,

доцентка кафедри цивільного права № 1,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: yarkina.n.e@gmail.com

ORCID 0000-0001-9026-9385

У статті розглянуто питання застосування новел авторсько-правового законодавства, які передбачають кратний розмір цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав, що залежить від форми вини порушника. Проблема встановлення форм вини пов'язана з відсутністю в цивільному законодавстві їх нормативного визначення, адже в доктрині цивільного права та судовій практиці усталено застосовується принцип презумпції вини у вчиненні цивільного правопорушення. З метою вирішення означеної проблематики на основі дослідження наукових підходів до розуміння категорії вини сформульовано критерії для встановлення необережної форми вини при порушенні авторських і суміжних прав; визначено ознаки, що свідчать про відсутність вини в діях порушника; надано характеристику умислу при вчиненні порушення зазначених прав. Застосування запропонованих критеріїв спрямовано на вирішення практичних завдань в правозастосовчій діяльності.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність; авторське право; суміжні права; вина в цивільному праві; умисне порушення авторських і суміжних прав; необережне порушення авторських і суміжних прав; відсутність вини при порушенні авторських і суміжних прав.

Вступ. Становлення цивілізованого ринку інтелектуальної власності неможливе без дієвого механізму захисту порушених прав та їх відновлення. Ключову роль у даному процесі відіграють судові органи, які мають формувати усталену, зрозумілу й передбачувану практику розгляду подібних спорів. При цьому судам доводиться долати різні складнощі, в тому числі тлумачити законодавчі зміни, які вносять певну проблематику в правозастосовчу діяльність. Одну з таких проблем вбачаємо в застосуванні нової редакції ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] (далі – Закон), яка визначає поняття разової грошової компенсації за порушення авторських і

суміжних прав, а також встановлює залежність її розміру від форми вини порушника. У разі умисного порушення компенсація розраховується як потроєний розмір винагороди або комісійних платежів, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права, або суміжних прав. Встановлення кратного розміру цивільно-правової відповідальності залежно від форми вини порушника є нетиповим для даного інституту. З цього випливають проблеми його практичного застосування, що обумовлені відсутністю нормативного визначення форм вини в цивільному законодавстві. Доктрина цивільного права виходить з того, що відповідальність виконує компенсаційну функцію і має в повному обсязі відновлювати майновий стан особи, чії права порушені, незалежно від форми вини порушника. Встановлення наявності вини є достатнім для застосування цивільно-правової відповідальності та не потребує визначення її форми. Усталеним у судовій практиці підходом є застосування презумпції вини, що ґрунтується на положеннях статей 614, 1166 ЦК України [2]: особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання; відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання. Як зазначив Верховний Суд у правових позиціях, відповідач має довести додержання ним вимог ЦК України і Закону при використанні ним твору та/або об'єкта суміжних прав; він повинен спростувати визначену цивільним законодавством презумпцію винного у заподіянні шкоди [3, с. 8].

Разом із тим у справах про захист авторських і суміжних прав для встановлення підстави і розміру цивільно-правової відповідальності питання доведення форми вини порушника є вкрай важливим. Актуальність цієї проблематики відзначена і на міжнародному рівні. Науковці підкреслюють, що в міжнародних актах, які регулюють захист прав інтелектуальної власності, особливе значення надається формам вини [4, с. 646]. Так, у Директиві № 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про забезпечення прав на інтелектуальну власність зазначається, що міри, процедури та засоби правового

захисту мають бути визначені в кожному випадку так, щоб належним чином враховувати особливості кожного випадку, в тому числі навмисний чи ненавмисний характер порушення (п. 17 Преамбули) [5].

Отже, застосування відповідальності за порушення авторських чи суміжних прав потребує визначення ознак умислу, відмежування умисного порушення від необережного, а необережного – від стану відсутності вини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому середовищі проблематика визначення вини в цивільному праві та її форм, як правило, розглядається в контексті найбільш відомих теорій – психологічної та поведінкової. Психологічна теорія з'явилась у радянський період розвитку цивілістики й спиралась на розуміння вини як психічного ставлення особи до своєї протиправної поведінки та його наслідків [6, с. 520]. Це ставлення визначалося інтелектуальним моментом (передбаченням, розумінням реально можливих наслідків) і вольовим (бажанням чи небажанням цих наслідків або байдужим до них ставленням) [7, с. 320]. Залежно від змісту інтелектуального й вольового моменту вину поділяли на умисну та необережну. На сучасному етапі поширеною є поведінкова теорія. Як підкреслював В. Д. Примак (V. D. Prymak), визначення вини як психічного ставлення суперечить функціям цивільно-правової відповідальності, котра не передбачає ані оцінки особистості правопорушника, ані покарання його як особи, а спрямована винятково на відшкодування шкоди, завданої кредиторів за рахунок суб'єкта відповідальності [8, с. 55]. Є. О. Суханов (E. O. Suhanov) вважає, що вину слід розглядати з точки зору неприйняття особою об'єктивно можливих мір щодо усунення або недопущення негативних результатів власних дій [9, с. 608]. Ґрунтуючись на положеннях ст. 614 ЦК України, А. О. Кодинець (A. O. Kodunec) визначає вину як невжиття особою всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання [10, с. 59]. Таким чином, поведінка суб'єкта оцінюється об'єктивно, на основі порівняння реально вчинених ним дій з об'єктивно можливою й належною поведінкою. Додатково науковці пропонують застосовувати критерії, які визначатимуть стан винуватості.

Зокрема, Б. П. Карнаух (В. Р. Karnauh) вважає критерієм вини розумні очікування, зміст яких у кожній конкретній справі передбачає врахування об'єктивних обставин і допускає врахування окремих значущих суб'єктивних властивостей відповідача. Відповідно невинуватою вважатиметься особа, якщо вона доведе, що вжила всіх заходів, яких від неї було розумним очікувати [11, с. 4]. Є. О. Суханов (Е. О. Suhanov) звертає увагу на необхідність враховувати вимоги турботливості та обачливості, які має проявляти розумний і добросовісний учасник відносин з огляду на покладені на нього обов'язки, правила обороту та реальні обставини справи [9, с. 609].

Мета і завдання. Дослідження наукових підходів до розуміння категорій вини та її форм у доктрині цивільного права має за мету сформулювати критерії для встановлення вини в діях порушника авторських і суміжних прав, відмежування необережної форми вини від умислу, а також визначення стану відсутності вини. Це сприятиме вирішенню практичних завдань, зокрема встановленню необхідної умови кратної цивільно-правової відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання визначення форм вини в цивільному праві видається складним через відсутність нормативних орієнтирів у чинному законодавстві. Як влучно зауважив Б. П. Карнаух, чим ближче до рекомендацій практики, тим менші розбіжності між теоріями, адже прибічники поведінкової теорії, характеризуючи умисел, вимушені вказувати на вольовий аспект поведінки. А прибічники психологічного підходу, коли доходить до критеріїв необережності, послуговуються мірилом «розумної», «середньої», «добросовісної» людини [11, с. 9]. Нерідко в науковій літературі підкреслюється, що форма вини (умисел чи необережність) у цивільному праві здебільшого не має правового значення; наявність вини в певній формі є в окремих випадках умовою притягнення до цивільної відповідальності [10, с. 59–60]. Оскільки форми вини не впливають на розмір відповідальності, у багатьох публікаціях вони лише згадуються, але визначення не отримують. Втім, серед існуючих наукових дефініцій умислу та необережності переважають ті, що спираються на критерії психологічної теорії. Відповідно

для умислу характерним вважають усвідомлення особою суспільної небезпеки своєї поведінки, передбачення негативних її наслідків, бажання такої поведінки або небажання, але свідоме її допущення. Підкреслюється, що в цивільних правовідносинах правопорушник не ставить за мету завдати шкоду. Усвідомлюючи соціальне значення своєї поведінки та можливі її наслідки, він не намагається їх досягти, а прагне до іншого результату, корисного для нього самого. Необережність характеризують тим, що особа, яка вчиняє правопорушення, передбачала настання негативних наслідків своєї поведінки, але легковажно розраховувала на їх відвернення, або не передбачала цих наслідків, хоча повинна була або могла їх передбачити [12, с. 824–825].

Подібний підхід крізь призму усвідомлення та передбачення відбивають окремі законодавчі положення. Так, Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» [13, ст. 17] визначає, що умисел журналіста та/або службової особи засобу масової інформації (як умова відповідальності за завдану ними немайнову шкоду) полягає в такому їх/її ставленні до поширення інформації, коли журналіст та/або службова особа засобу масової інформації усвідомлювали недостовірність інформації та передбачали її суспільно небезпечні наслідки.

Крім наведених науковці пропонують визначення форм вини, які віддалені від кримінально-правової термінології, проте також беруть за основу вольові критерії усвідомлення, передбачення, бажання, намірів. Зокрема, акцентується на тому, що право ставить людині за вину тільки ті порушення, які вона скоїла вільно, маючи вибір і проявивши в ньому власну свободу [11, с. 11]. Відтак умисна вина має місце, коли особа відмовляється від розумно очікуваного варіанта поведінки, доступність якого чітко усвідомлює. Необережною слід визнавати поведінку особи, яка не вживає розумно очікуваних від неї заходів, за умови, що немає підстав вважати її дії чи бездіяльність умисними [Там само, с. 5].

Також пропонується визначати умисел через поведінку особи, яка свідомо спрямована на правопорушення. Якщо вона діє не навмисно, проте не

проявляє належної уважності та обачності, то вважати це необережністю. Остання є грубою, якщо відсутня будь-яка уважність і обачність, або є легкою, якщо має місце певна, але недостатня уважність і обачність [14, с. 576–577].

Популярним серед науковців є звернення до ідей давньоримського права, відповідно до яких умисел розумівся як свідоме бажання вчинити дію, яка суперечить добрій совісті й праву; необережна вина характеризувалась з позицій належної дбайливості за даних обставин [11, с. 8]; поведінка особи оцінювалась через правило «нерозуміння того, що всі розуміють» [12, с. 825].

Існуючі наукові підходи дають підстави стверджувати про те, що дискусія з приводу теорій та аспектів визначення вини поки триває. Погоджуємось з думкою В. Жорнокуй (V. Zhornokuj), що завдання наукової спільноти під час напрацювання правової доктрини полягає не у протиставленні (зіткненні) їх між собою, а у поєднанні основних аспектів, які б сприяли розвитку єдиного розуміння [15, с. 162]. Тому, аналізуючи представлені наукові позиції, спробуємо сформулювати певні критерії, за допомогою яких можна буде вирішити практичні завдання, зокрема, визначити підстави для застосування кратної відповідальності за умисне порушення авторських і суміжних прав. Так само важливо встановити ознаки невинуватості в порушенні цих прав, адже, як слушно зазначила І. Коваль (I. Koval), покладання стягнення на порушника за відсутності його вини перетворить цю майнову санкцію на засіб суворого й непропорційного покарання учасника ринку, що може істотно порушити рівновагу інтересів учасників [16, с. 76].

Вважаємо, що з огляду на специфіку відносин у сфері інтелектуальної власності, де правопорушення може стати наслідком одразу багатьох обставин і чинників, аналіз поведінки порушника слід проводити одночасно за кількома критеріями, які свідчитимуть про наявність або відсутність вини в його діях. На наш погляд, наявність **необережної форми вини** в поведінці суб'єкта відносин з використання об'єктів авторського та (або) суміжних прав може бути констатована за наявності таких ознак: 1) вірогідність порушення авторських

чи суміжних прав іншої особи за даних конкретних обставин, в яких перебував суб'єкт, є очевидною для будь-кого в цій сфері діяльності, хто розумно веде свої справи; 2) засоби недопущення порушення вказаних прав були об'єктивно можливими і доступними для суб'єкта за даних обставин; 3) суб'єкт поводить себе необачно, оскільки не усвідомлював очевидну вірогідність порушення авторських чи суміжних прав в даних обставинах, а також засоби, які дозволили б уникнути цього порушення; 4) суб'єкт поводить себе як безвідповідальний учасник відносин, оскільки не обрав варіант поведінки, який би дозволив не допустити порушення прав чи інших негативних наслідків власних дій; 5) суб'єкт поводить себе як недобросовісний учасник відносин, дбаючи лише про власні приватні інтереси, і не проявивши достатнього рівня турботливості щодо інтересів інших учасників цих відносин; 6) поведінка суб'єкта не свідчить про його бажання порушувати встановлений правопорядок, але він не доклад можливих зусиль для того, щоб порушення не сталося через його поведінку.

Наведені критерії мають сприйматися в сукупності, тому протилежна за змістом оцінка одного з них свідчатиме про відсутність вини в діях порушника. Отже, **відсутність вини** має місце, якщо наявний один з таких критеріїв: 1) вірогідність порушення авторських чи суміжних прав за даних конкретних обставин, в яких перебував суб'єкт, не є очевидною для будь-якої особи, яка розумно веде свої справи в цій сфері діяльності; 2) засоби недопущення порушення не були для суб'єкта об'єктивно можливими і доступним за даних обставин; 3) суб'єкт поводить себе обачно, оскільки усвідомлював очевидну вірогідність порушення авторських або суміжних прав, засоби, які дозволять уникнути цього порушення, а тому, як відповідальний учасник відносин, обрав варіант поведінки, що дозволить не допустити порушення прав та негативних наслідків від нього; 4) суб'єкт поводить себе розумно з точки зору існуючих правил належної поведінки в даній сфері діяльності; як добросовісний учасник відносин дбав не лише про власні інтереси, але й проявив достатній рівень турботливості відносно інтересів інших учасників; відтак, розумно

розраховував на добросовісну поведінку з боку інших учасників відносин;
5) поведінка суб'єкта була такою, яку розумно очікувати від особи, що не тільки не бажає порушувати встановлений правопорядок, але й докладає об'єктивно можливих зусиль, щоб цього не сталося через його поведінку.

Натомість поведінка порушника, яка свідомо спрямована на порушення прав правоволодільця або свідоме ігнорування його прав заради досягнення корисних для порушника цілей, має визначатися як *вина у формі умислу*. При цьому ставлення суб'єкта до спричиненої правоволодільцеві шкоди є юридично неважливим. Умисел має встановлюватись відносно поведінки суб'єкта, що порушує права правоволодільця, в момент такого порушення.

Вивчення судової практики у справах про порушення авторських і суміжних прав свідчить про те, що суди не завжди приділяють достатньо уваги питанню вини відповідача. Насамперед це пов'язано з існуванням презумпції вини, тому найчастіше констатується той факт, що відповідач не спростував презумпції винного завдання шкоди. Для окремих категорій спорів, зокрема щодо незаконного використання музичних творів шляхом їхнього публічного виконання в приміщеннях кафе чи ресторанів, Верховним Судом було зазначено, що саме особа, яка здійснює господарську діяльність у такому приміщенні, несе відповідальність за додержання вимог закону щодо охорони права на об'єкти інтелектуальної власності; невиконання встановлених законом обов'язків щодо дотримання порядку використання музичних творів у його закладі, є порушенням статей 614, 1166 ЦК України [3, с. 9].

Разом із тим, серед судових рішень можна зустріти й такі, в яких суд мотивовано відхиляє заперечення відповідача щодо вчиненого ним правопорушення та наводить аргументи, які вказують на вину в його діях. Так, у справі про порушення авторських прав на фотографічний твір позивач стверджував про незаконне використання його твору відповідачем в електронній версії його журналу в мережі Інтернет шляхом розміщення колажу з цим твором як ілюстрації до опублікованої відповідачем статті. Останній заперечував порушення зі свого боку та посилався на те, що твір був взятий з

іншого сайту, посилання на який містилося в публікації, а також те, що цей колаж можна знайти й на інших сайтах. Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій стосовно того, що відповідач відтворив і розповсюдив контрафактний примірник твору із сайту, який не є перевіреною джерелом, усі матеріали створюються відвідувачами цього сайту; відтворення відбулося без обов'язкового зазначення імені автора, а посилання на сайт виконано у спосіб, який не дозволяє пересічному читачу отримати інформацію про попереднє джерело такої публікації; відповідач мав достатньою мірою передбачати наслідки використання фотографічного твору, який є об'єктом авторського права; мав оцінити ризики завдання шкоди здійсненню та використанню прав людини вчиненням дій щодо поширення без дозволу автора його твору; мав розуміти, що веб-сайт не є друкованим засобом масової інформації, а тому застосування принципу журналістського імунітету від цивільної відповідальності не буде поширюватися на дії відповідача. Суд зазначив, що за наведених конкретних обставин «дії відповідача не можна уважати сумнівними, а відтворення фотографічного твору відбулося з порушенням законних інтересів автора та у спосіб, який не дозволяє вести мову про виправданість його використання, відтак має наслідком настання цивільної відповідальності» [17].

Очевидно, що, формулюючи наведені висновки, суд спирався на розуміння необережної форми вини, в основу якого покладена оцінка поведінки порушника. Останній не розумів відомих йому приписів закону, не оцінив ризики заподіяння шкоди, не перевіряв важливих обставин, не передбачив наслідки своїх дій, хоча за наведених обставин мав це зробити і об'єктивно міг не допустити порушення. Отже відповідач дбав лише про власні інтереси і не проявив належної турботливості щодо інтересів інших учасників відносин.

У сфері використання об'єктів авторського права нерідко трапляються ситуації, коли в процесі поширення контрафактної продукції задіяні декілька осіб, зокрема виробники продукції, на яку нанесено охоронювані об'єкти авторського права, а також її розповсюджувачі. При вирішенні відповідних

спорів судам рекомендовано застосовувати правило, викладене в постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»: особа, яка розповсюджує об'єкти авторського права і (або) суміжних прав без дозволу суб'єкта такого права, несе відповідальність за порушення виключних прав на цей твір і в тому випадку, коли контрафактну продукцію нею отримано за договорами з третіми особами [18, п. 44]. Вважаємо, що це правило не можна сприймати як універсальне, а в кожному конкретному випадку наявність чи відсутність вини розповсюджувача такої продукції має бути врахована. З цього приводу звертає на себе увагу позиція судів, які беруть до уваги доводи відповідача про включення до умов договору постачання товару застереження про відповідальність постачальника за дотримання прав інтелектуальної власності третіх осіб. Так, при вирішенні справи, розглянутої місцевим судом [19], було враховано той факт, що відповідно до укладеного договору постачальник запевнив відповідача, що поставлений товар не порушує авторські чи суміжні права будь-якої особи, а всі об'єкти прав інтелектуальної власності, які містяться в/на поставленому постачальником товарі, постачальник використовує на законних підставах і жодні треті особи не матимуть до відповідача будь-яких претензій матеріального та нематеріального характеру з приводу використання ним будь-яких об'єктів прав інтелектуальної власності при подальшій реалізації поставленого постачальником товару.

На нашу думку, подібне договірне регулювання відносин між постачальником та розповсюджувачем продукції свідчить про те, що останній поставився відповідально й обачно до своєї участі у відносинах, в яких існує вірогідність порушення авторських прав, узгодив з постачальником питання недопущення порушень подібних прав і отримав зафіксоване в договорі запевнення в тому, що постачальник дотримується прав інших осіб і бере на себе відповідальність за негативні наслідки невиконання цього обов'язку. Таку поведінку розповсюджувача можна вважати добросовісною і розумною. А чи були застосовані ним заходи недопущення порушення достатніми? Вважаємо,

що так, адже розповсюджувач мав підстави розумно розраховувати на добросовісну поведінку свого контрагента.

В іншій справі господарський суд схожим чином оцінив поведінку відповідача, який порушив майнові авторські права на музичний твір. Порушення сталося через те, що відповідач мав підстави вважати використання ним спірного твору правомірним, адже уклав ліцензійний договір з третьою особою (ліцензіаром) на таке використання. Судом було встановлено, що відповідач не знав та не міг знати про те, що ліцензіар, який надав відповідачеві дозвіл на використання спірного твору, не має майнових прав на спірний твір, оскільки гарантував, що виключні майнові права на спірний твір належать саме йому. У свою чергу ліцензіар не знав і не міг знати, що первісний договір з автором, з якого розпочато весь ланцюг передачі майнових прав на спірний твір, у майбутньому буде визнаний недійсним в судовому порядку. Суд апеляційної інстанції погодився з висновком місцевого суду про те, що станом на момент укладення відповідачем договору про використання спірного твору з ліцензіаром, а також станом на час здійснення фіксації порушення вини відповідача у використанні спірного твору не вбачається [20].

Водночас судова практика містить приклади, коли суди, констатуючи умисел в діях відповідача, не приділяють належної уваги всім фактичним обставинам, в яких він діяв. Зокрема, кваліфікують порушення прав як умисне, якщо після його фіксації правовласником (чи його представником) останній пропонує порушникові укласти ліцензійний договір з визначеним розміром платежів, проте відповідач відмовляється [21]. На нашу думку, оцінка поведінки відповідача має бути зроблена не лише на підставі самого факту відмови, але й з урахуванням вартості запропонованого використання, її відповідності аналогічним ліцензіям в цій сфері, а також факту надсилання пропозиції «під загрозою» подачі позову до суду, що може створювати передумови завищення суми роялті. За подібних умов відмова укласти ліцензійний договір може свідчити не про бажання порушника продовжувати порушення (тобто його умисел, як вважає суд), а про реакцію, яку розумно очікувати у відповідь на

несправедливу чи неринкову пропозицію правоволодільця. Вважаємо, що такі обставини підлягають з'ясуванню та оцінці в сукупності, а умисел має бути встановлений саме на момент вчинення порушення, а не стосовно поведінки після його завершення, коли з'являються додаткові зовнішні фактори, що заважають об'єктивно оцінити наміри відповідача.

Висновки. Різноманітність і складність спорів про захист авторських і суміжних прав свідчать про те, що в деяких випадках суд не має обмежуватись констатацією факту неспростування відповідачем презумпції винного завдання шкоди. Часто обставини справи потребують детального вивчення критеріїв, які можуть свідчити про наявність чи відсутність вини відповідача в порушенні прав інтелектуальної власності. У разі відсутності вини немає підстав для застосування мір цивільно-правової відповідальності, проте є можливість для захисту способом припинення дій, що порушують право інтелектуальної власності. Крім того, законодавча новела про кратний розмір компенсації в разі умисного порушення авторських чи суміжних прав вимагає доведення умислу в діях порушника та відмежування умислу від необережної форми вини. З цією метою в даній статті окреслено критерії, які в сукупності дозволяють встановити необережну форму вини в діях порушника, а також вказано на ознаки відсутності вини. Поведінка порушника, яка свідомо спрямована на порушення прав правоволодільця або свідоме ігнорування його прав заради досягнення корисних для порушника цілей, має визначатися як вина у формі умислу. Ставлення суб'єкта до спричиненої правоволодільцеві шкоди є юридично неважливим. Умисел має встановлюватись відносно поведінки суб'єкта, що порушує права правоволодільця, в момент такого порушення.

Список літератури

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. (в редакції Закону від 11.07.2001 р. № 2627-III). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення : 07.10.2021).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 06.10.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.10.2021).
3. Огляд практики Верховного Суду у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності (окремі питання). Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2019 року – березень 2021

року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/intel_vlasnist_27_05_2021.pdf (дата звернення : 07.10.2021).

4. Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности : монография / И. В. Спасибо-Фатеева, В. И. Жуков, Н. Е. Яркина и др. ; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2018. 696 с.

5. Директива № 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про забезпечення прав на інтелектуальну власність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39#Text (дата звернення 07.10.2021).

6. Советское гражданское право : учебник : в 2 т. / под ред. О. А. Красавчикова. Москва : Высшая школа, 1985. Т. 1. 544 с.

7. Новицкий И. Б., Лунц Л. А. Общее учение об обязательстве. Москва : Госюриздат, 1950. 416 с.

8. Примак В. Д. Вади і переваги основних теоретичних концепцій цивільної вини. *Юридична Україна*. 2006. № 5. С. 54–58.

9. Гражданское право : учебник : в 4 т. / отв. ред. проф. Е. А. Суханов. Москва : Волтерс Клувер, 2004. Т. I: Общая часть. 720 с.

10. Козинець А. О. Підстави цивільної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційних відносин: доктринальні засади та практичні наслідки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 1. Т. 1. С. 58–61.

11. Карнаух Б. П. Вина як умова цивільно-правової відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2013. 21 с.

12. Зобов'язальне право: теорія і практика : навч. посіб. / за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 912 с.

13. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.10.2021).

14. Гражданское право : учебник / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Москва : Проспект, 1998. Ч. 1. 630 с.

15. Жорнокуй В. Вина юридичної особи: сучасний стан учення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 160–163.

16. Коваль І. Виплата компенсації за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності: правова природа й умови застосування. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 70–77.

17. Постанова Верховного Суду від 04.02.2020 р., судова справа № 761/10620/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87453920> (дата звернення 07.10.2021).

18. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text> (дата звернення: 07.10.2021).

19. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 15.09.2016 р., судова справа № 760/2397/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61905823> (дата звернення 07.10.2021).

20. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 26.10.2020 р., судова справа № 910/13096/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92839416> (дата звернення 07.10.2021).

21. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 7 липня 2020 р., судова справа № 910/8545/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90347627> (дата звернення: 07.10.2021).

Яркина Н. Е., канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри гражданского права № 1, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: yarkina.n.e@gmail.com ; ORCID 0000-0001-9026-9385

Вина как условие гражданско-правовой ответственности за нарушение авторских и смежных прав

В статье рассмотрены вопросы применения новелл авторско-правового законодательства, которые предусматривают кратный размер гражданско-правовой ответственности за нарушения авторских и смежных прав, что зависит от формы вины нарушителя. Проблема установления форм вины связана с отсутствием в гражданском законодательстве их нормативного определения, поскольку в доктрине гражданского права и судебной практике традиционно применяется принцип презумпции вины в совершении гражданского правонарушения. С целью разрешения указанной проблематики на основе исследования научных подходов к пониманию категории вины сформулированы критерии для установления неосторожной формы вины при нарушении авторских и смежных прав; определены признаки, свидетельствующие об отсутствии вины в действиях нарушителя; дана характеристика умысла при совершении нарушения указанных прав. Применение предложенных критериев направлено на решение практических задач в правоприменительной деятельности.

Ключевые слова: гражданско-правовая ответственность; авторское право; смежные права; вина в гражданском праве; умышленное нарушение авторских и смежных прав; неосторожное нарушение авторских и смежных прав; отсутствие вины при нарушении авторских и смежных прав.

Yarkina N. Ye., Phd in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Civil Law Department № 1, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: yarkina.n.e@gmail.com ; ORCID 0000-0001-9026-9385

Guilt as a condition of civil liability for violation of copyright and related rights

The relevance of the scientific article is due to the changes made to copyright legislation, which established a multiple size of civil liability for violation of copyright and related rights. Such responsibility is atypical for civil law, since it provides for the dependence of its size on the form of guilt of the offender. In the doctrine of civil law and jurisprudence, the presumption of guilt in committing a civil offense is traditionally applied. At the same time, the measures of responsibility are aimed at full compensation for the harm caused, regardless of the form of guilt. Therefore, in civil law there is no normative definition of the forms of guilt. At the same time, in cases on the protection of copyright and related rights, the issue of proving the form of the offender's guilt acquires special significance. This is necessary to establish the basis for civil liability and its size. For this purpose, based on the study of scientific approaches to understanding the category of guilt, the author of the article formulated criteria for establishing a careless form of guilt in violation of copyright and related rights; the signs indicating the absence of guilt in the actions of the offender have been identified; the characterization of intent when committing a violation of these rights is given. The behavior of the violator, which is deliberately aimed at violating the rights of the copyright holder or deliberately ignoring his rights in order to achieve goals useful for himself, should be defined as guilt in the form of intent. The attitude of the subject to the harm caused to the copyright holder is legally unimportant. Intent should be established with respect to the behavior of the subject at the time of the violation, and not after its completion. The application of the criteria for the form of guilt proposed in the article is aimed at solving practical problems in law enforcement.

Keywords: civil liability for violation of copyright and related rights; guilt in civil law; copyright right; related rights; careless violation of copyright and related rights; no fault in violation of copyright and related rights.

References

1. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792-XII. (v redakcyi Zakonu vid 11.07.2001 r. № 2627-III). (1993). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

2. Cyvilnyj kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. Data onovlennja: 06.10.2021 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Ogljad praktyky Verhovnogo Sudu u sporah shhodo zahystu prav intelektualnoi vlasnosti (okremi pytannja). Rishennja, vneseni do JeDRSR, za sichen 2019 roku – berezen 2021 roku. (2021). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/intel_vlasnist_27_05_2021.pdf.
4. Spasibo-Fateeva, I.V., Zhukov, V.I., Yarkina, N.Ye. et al. (2018). Har'kovskaja civilisticheskaja shkola: osushhestvlenie i zashhita prava intelektual'noj sobstvennosti. I.V. Spasibo-Fateeva (Ed.). Harkov: Pravo [in Russian].
5. Dyrektyva № 2004/48/JeS Jevropejs'kogo parlamentu i Rady JeS pro zabezpechennja prav na intelektualnu vlasnist. (2004). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39#Text/.
6. Sovetskoe grazhdanskoe pravo. O.A. Krasavchikov (Ed.). (1985). (Vols. 1–2; Vol. 1). Moskow: Vysshaja shkola [in Russian].
7. Novickij, I.B., Lunc, L.A. (1950). Obshee uchenie ob objazatel'stve. Moskow: Gosjurizdat [in Russian].
8. Prymak, V.D. (2006). Vady i perevagy osnovnyh teoretychnyh koncepcij cyvilnoi vyny. *Jurydychna Ukraina – Legal Ukraine*, 5, 54–58 [in Ukrainian].
9. Grazhdanskoe pravo. (Vols. 1–4); Vol. 1: Obshhaja chast'. (2004). E.A. Suhanov (Ed.). Moskow: Volters Kluver [in Russian].
10. Kodynec, A.O. (2018). Pidstavy cyvil'noi vidpovidal'nosti za pravoporushennja u sferi informacijnyh vidnosyn: doktrynal'ni zasady ta praktychni naslidky. *Naukovyj visnyk Hersonskogo derzhavnogo universytetu. Serija «Jurydychni nauky» – Kherson State University Herald. Series «Legal Sciences», issue 1, Vol. 1, 58–61* [in Ukrainian].
11. Karnauh, B.P. (2013). Vyna jak umova cyvilno-pravovoi vidpovidal'nosti. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
12. Zobovjazalne pravo: teorija i praktyka. O.V. Dzera (Ed.). (2000). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
13. Pro derzhavnu pidtrymku zasobiv masovoi informacii ta socialnyj zahyst zhurnalistiv: Zakon Ukrainy vid 23.09.1997 r. № 540/97-VR. (1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. Grazhdanskoe pravo. A.P. Sergeev, Ju.K. Tolstoi (Eds.). (1998). (Vol. 1). Moskow: Prospekt [in Russian].
15. Zhornokuj, V. (2020). Vyna jurydychnoi osoby: suchasnyj stan uchennja. *Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 1, 160–163 [in Ukrainian].
16. Koval, I. (2015). Vyplata kompensatsii za nepravomirne vykorystannia obiekta intelektualnoi vlasnosti: pravova pryroda y umovy zastosuvannia. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, 6, 70–77 [in Ukrainian].
17. Postanova Verhovnogo Sudu vid 04.02.2020 r., sudova sprava № 761/10620/15-c. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87453920>.
18. Pro zastosuvannja sudamy norm zakonodavstva u spravah pro zahyst avtors'kogo prava i sumizhnyh prav: postanova Plenumu Verhovnogo sudu Ukrainy vid 04.06.2010 r. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>.
19. Rishennja Solom'jans'kogo rajonnogo sudu m. Kyjeva vid 15.09.2016 r., sudova sprava № 760/2397/16-c. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61905823>.
20. Postanova Pivnichnogo apeljacijnogo gospodarskogo sudu vid 26.10.2020 r., sudova sprava № 910/13096/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92839416>.
21. Postanova Pivnichnogo apeljacijnogo gospodarskogo sudu vid 07.07.2020 r., sudova sprava № 910/8545/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90347627>.

Надійшла до редколегії 18.10.2021 р.